

Ondřej Císař:

**POLITICKÝ AKTIVISMUS
V ČESKÉ REPUBLICĚ. SOCIÁLNÍ
HNUTÍ A OBČANSKÁ SPOLEČNOST
V OBDOBÍ TRANSFORMACE
A EVROPEIZACE**

Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 187 stran.

Vývoj sociálních hnutí v České republice před a po sametové revoluci byl silně ovlivněn zahraničními aktéry, kteří organizace či osobnosti sociálních hnutí na základě vlastních kritérií finančně či ideologicky podporovali. Lze ale tuto podporu vnímat jako pacifikaci či kooptaci místních aktivistů systémem a tím jejich ochromení, nebo jako usměrnění, které aktivistům pomáhá k efektivnímu a asertivnímu prosazování zájmů?

Tuto nelehkou otázku si jako ústřední ve své knize klade politolog brněnské Fakulty sociálních studií Ondřej Císař. Kniha je vyústěním několikaleté Císařovy práce, výzkumu i konfrontací v rámci prestižního Workshop on Contentious Politics pod vedením slavného a již bohužel zesnulého Charlese Tillyho.

Již od začátku nám Ondřej Císař sděluje, že je zastáncem druhého zmíněného výkladu. Na základě poněkud kulhajícího empirického výzkumu dokazuje, že zahraniční patronát měl vliv spíše usměrnující. „(...) transakční aktivistické skupiny se ani zdaleka nedepolitizovaly, jak často předpokládají někteří kritičtí badatelé, ale pod mezinárodním vlivem se staly sebevědomějšími a lépe organizovanými obhájci dané věci. Mezinárodní patronát jim poskytnul nejen finanční pomoc, ale i jiné zdroje, například know-how.“

Text nicméně působí dojmem jakéhosi roztrhání, rozkouskování, což bohužel odkazuje k dvojité pasti, do které se autor (a poté i čtenář) chytil. První past je konceptuální. Kooptace vs. usměrnění je totiž falešnou

dichotomií v tom smyslu, že se vztahují k jiným realitám a jinému výkladu vlastností (včetně těch projektovaných...) prostředí, ve kterém se sociální hnutí pohybují. Císař sice přiznává, že jeho práce staví na reprezentativním, nikoli participativním výkladu demokracie, ale do konceptualizace své knihy tento rozdíl hlouběji nezahrnul, takže to vypadá, že jiný než reprezentativní koncept není. Jak říká klišé, s vaničkou je vyléváno i dítě. Jako všechny vědecké i nevědecké dichotomie, i tato nutí k přehnaným postojům. Vůbec se v knize například nedozvíme, že kooptací a usměrnující vliv patronátu jsou dva rozměry téhož, existující vedle sebe, záleží jen, z jaké strany je hodnotíme.

Dostáváme se k druhé, metodologické pasti Císařova textu. Nechme stranou fakt, že zejména kvalitativní část analýzy se potýká s několika metodologickými zjednodušeními, ve výběru zdroje (obzvláště při studiu konfliktních protestních aktivit nelze ČTK považovat za neutrální zdroj), ve zkrslujícím omezení vzorku na sudé roky (to v případě 16 sledovaných let a nepravidelných protestních událostech způsobuje značnou odchylku), či v samotném výběru analytické jednotky – protestní události samotné rozhodně nereprezentují široké pole občanských aktivit a aktivismu. Celkově vyznívá analýza empirických dat velmi účelově, s cílem obhájit výše diskutované pozice. Aby toho byl autor schopný, vytvořil utilitární kategorizaci aktivismu a ještě utilitárnější metodu přiřazování jednotlivých aktivistických organizací k daným kategoriím, o kterém se téměř nic nedozvíme. Je například brněnské Nesehnutí radikální, nebo transakční organizací? Hnutí DUHA zase zcela vědomě usiluje o efektivní rozkročení mezi advokační (transakční) a mobilizující aktivismus, o čemž není ani v kvalitativní části práce, kde se autor touto organizací podrobně zabývá, ani zmínka. Vědomí tohoto faktu by totiž nutně nabouralo puristickou dichotomizaci participace a reprezentace, resp. mobilizace a transakce.

Na konceptuální i empirické rovině tak práci nutně doprovází stín cyklické argumentace. Dokazovat, že zahraniční patronát měl usměrňující vliv tím, že vytvoříme kategorii transakčního aktivismu a následně ji promítneme do empirického šetření, a ukážeme, že tento typ aktivismu byl podporován ze zahraničí, je argumentačním kolečkem bez kauzálního začátku, který ale základní otázka/hypotéza práce předpokládá. Možná, že je to právě tato iluze, že v sociálních vědách můžeme pomocí empirických šetření identifikovat kauzální vlastnosti, která autora postavila před neřešitelný úkol.

Samostatnou problematickou částí je nedostatečné rozpracování samotného pojmu zahraniční patronát, které má za důsledek, že z práce zmizely velmi důležité roviny politické ekonomie a moci. Patronát, jak autor správně popisuje, vedl již v 70.–80. letech v USA k profesionalizaci aktivistických organizací a jejich transformaci v „transakční aktivisty“. Ale motivy jsou ostentativně opomíjeny – kdo byli důležití dárci a jakou roli v systému měli, proč zapadal zrovna tento koncept aktivismu do liberalizujícího se kapitalistického systému Ameriky 70.–80. let a proč jej tito aktéři tak vehementně exportovali (a nadále exportují) do nově vytvořených liberálních kapitalistických demokracií. Není náhodou jedním z vysvětlení fakt, že participační aktivismus je pro tyto systémy potenciálním nebezpečím, zatímco advokační skupiny jej celkem funkčně doplňují, protože artikulovaný konflikt je pouze o partikulárních legislativních nastaveních, nikoliv o fundamentálních vlastnostech systému? Všem těmto otázkám se autor vyhnul, možná i proto, že by odpovědi naznačovaly nedostatečnost jak hlavního argumentu práce, tak samotné dichotomizace vlivu zahraničního patronátu.

Rozhodně ale tato kritika nemá za cíl zpochybňovat přínos celého textu. Velmi zajímavých empirických údajů, postřehů, výkladů apod. je v práci nepřehledné množství a je tak

obsáhlým zdrojem úvah o polistopadovém vývoji aktivismu v České republice, která může každému, kdo se o tato témata zajímá, přinést mnoho podnětů k přemýšlení.

Kdyby se autor hned na začátku vzdal dokazování nedokazatelného, mohl nám představit opravdu brilantní pojednání o přínosech transakčních profesionalizovaných organizací (což je velmi důležitý argument knihy), nebo stejně brilantní analýzu polistopadových protestních událostí (bez přemíry metodologických zjednodušení a nepřesností), nebo například hlubší analýzu samotného zahraničního patronátu atd.

Práce se tedy stává užitečnou a hodnou čtení pro své „neprovplánovitě“ úrovně, postřehy a hypotézy, kterými rozhodně obohacuje současné bádání (nejen) o polistopadovém českém aktivismu.

Viktor Piorecký

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Stefan Gänzle a Allen G. Sens (eds.):

**THE CHANGING POLITICS
OF EUROPEAN SECURITY.
EUROPE ALONE?**

New York: Palgrave Macmillan, 2007.
264 stran.

Anoncovaná kniha (sborník) přináší pohledy na nově vznikající „evropské bezpečnostní prostředí“. Pohledů nabízí hned několik a z více úhlů. Tři nejhlavnější témata knihy jsou rozdělena do tří řešených okruhů: 1) Změna bezpečnostního vnímání v Evropě a v severní Americe, 2) Rozvoj unijní bezpečnostní a obranné politiky, 3) Evropská bezpečnost a transatlantické vztahy.

Uvedené okruhy jsou popsány a vysvětleny vždy třemi zajímavými autorskými příspěvky. Podívejme se nejprve na obecnou